

درس در یک نگاه (نقشه گنج درس ۱۴)

موضوع: میراث فرهنگی ایران در عصر سلجوقی

هدف: حفظ کردن سریع دیوان‌ها، کتاب‌ها و آثار هنری

جدول ۱: تشکیلات اداری (دیوان‌ها)

این جدول را مثل "اسم و فامیل" حفظ کن، چون همیشه سوال می‌آید.

نام دیوان	وظیفه اصلی	معادل امروزی (تقریبی)
دیوان استیفا	رسیدگی به امور مالی، دریافت مالیات و محاسبه درآمدها	وزارت اقتصاد و دارایی
دیوان غرض	رسیدگی به امور نظامیان، تدارکات و تجهیزات سپاه	وزارت دفاع و پشتیبانی
دیوان رسایل (طغرا)	نوشتن، ثبت و ارسال نامه‌ها و فرمان‌های حکومتی	دفتر ریاست جمهوری / روابط عمومی
دیوان اشراف	بازرسی و نظارت بر کار وزیران، حاکمان و فرماندهان	سازمان بازرسی کل کشور

جدول ۲: مشاهیر و کتاب‌های مهم (ادبیات و علم)

لیست نویسندگان و کتاب‌هایشان که در این دوره درخشیدند.

نویسنده / شاعر	نام اثر (کتاب)	توضیح کوتاه
خواجه نظام‌الملک	سیاست‌نامه	درباره آیین کشورداری و حکومت
فردوسی	شاهنامه	زنده کردن زبان فارسی (اوایل دوره غزنوی/سلجوقی)
امام محمد غزالی	کیمیای سعادت / احیاءالعلوم	استاد بزرگ مدرسه نظامیه
ناصرخسرو	سفرنامه	شرح سفرهای طولانی او
عمر خیام	رباعیات / نوروزنامه	ریاضی‌دان و شاعر بزرگ
اسدی طوسی	گرشاسب‌نامه	کتاب حماسی
عنصرالمعالی	قابوس‌نامه	کتاب پند و اندرز

جدول ۳: چهره‌های سیاسی (سلطان و وزیر)

چه کسی وزیر چه کسی بود؟

نام شخصیت	نقش (سمت)	مربوط به کدام پادشاه؟	کار مهم
عمیدالملک کُندری	وزیر	سلطان طغرل	کمک به موفقیت‌های اولیه سلجوقیان
خواجه نظام‌الملک	وزیر قدرتمند	آلب ارسلان و ملکشاه	تأسیس مدارس نظامیه؛ اوج قدرت سلجوقیان
سلطان	حاکم سیاسی/نظامی	-	قدرت مطلق در دست او بود (نه خلیفه)

جدول ۴: هنر و معماری سلجوقی

ویژگی‌های هنری این دوره که باید بشناسید.

ویژگی خاص یا اثر معروف	نوع هنر
ساخت مساجد با طرح چهار ایوانی و حیاط مرکزی	معماری مساجد
اوج هنر آجرکاری و کاشی‌کاری	تزیینات بنا
ساخت ظروف لعاب‌دار طلایی‌رنگ به نام «زرین‌فام»	سفالگری
تذهیب (طلاکاری)، خوشنویسی و جلدسازی چرمی	کتاب‌آرایی
برج‌های خرقان (قزوین)، کاروانسرای شرف (سرخس)، مسجد جامع اصفهان	بناهای معروف